

és annak minden lakóját rendi különbség nélkül, nemest és jobbágyot egyaránt. O nem a nemesi kiváltságokért, hanem „az ország egyetemes szabadságáért” akart küzdeni. Először társadalmi téren lép fel: lóversenyeket szervez, kaszinót alapít, hogy a hasonló gondolkodásúakat egyesítse, elősegítse a reformok melletti közvélemény kialakulását. Egyre inkább felismeri, hogy az ország szegénységének és elmaradottságának fő oka az egész rendi-feudális rendszer, amelyet meg kell változtatni, hogy kiszabadulhassunk az „elavult rozsdás szisztema bilincseiből”. Ezt írta meg a *Hitelben*, amelynek „legfőbb irányszava »figyelem-gerjesztés« s annak megmutatása volt, hogy mind alkotmányunkban, mind szokásinkban, mind politikai helyzetünkben tetemes javításokra legsürgősebb szükségünk van, mert az előrehaladás és helybenmaradás közti forog nemzeti életünk 's halálunk”. * Az általa „Magyarország képviselőihez” írt *Stádium* című könyvében fejtegette ki (Kiadását a cenzúra nem engedélyezte, ezért 1833-ban Lipcsében jelent meg). 12 törvényjavaslatban foglalja össze a teendőket.

Részlet Széchenyi István *Stádium* című művéből

Humna minden lakosnak polgári létet adni! Im ez, a mit 1832-ben teljes meggyszóddésem szerint, honunkra nézve nemcsak nem ideálítottunk, sőt szinte már idóutánának tartok... Honunk minden lakosnak a' nemest sorába iktatása bizonyos életet terjesztendőnkre. Ez lélekszámereit valloásom!

XII. törvény.

A' hitel haszna és kétra mindenkit egyenlőn ér.

Az ösisegi jog (jus aviticitatis) örökre el van törölve.

A magaszakadásból származó fiscalitások örökre megszűnnek.

Magyarországban mindenki bírhat ingó és ingatlan jöszágot mint sajátot (jus proprietatis). Mindenki egyenlőn áll a törvény őralma és súlya alatt.

A nemtelenek is választanak magoknak megyei pártvédel.

A házi pénztár s országgyűlési költségkehez idom szerint mindenki fizet.

A vízek, utak s belvám elrendelése mindenkit egyenlőn ér s országgyűlési tárgyak.

Monopoliumok, czéhok, limitatíók s egyéb tilyes a köz szorgalmat és concurrentiát akadályozó intézetek örökre eltörültenek.

Magyarországban csak magyar nyelven szóló törvény, parancs, ítélet kövlel.

Minden törvényhatóság csak a helytartó Tanács közbenjárása által hallja a fejedelmi szót. Jéleleket mint tanácskozások csak nyilvánosan (publice) tartatnak.

Széchenyi István: *Stádium*. Lipcse, 1833, 29–32.

Széchenyi a szükségesnek tartott reformokat a nagybírtokos arisztokrácia vezetésével akarta, a kormány támogatásával remélte megvalósítani, ezért a gazdasági és társadalmi reformokra, az erkölcsi megújulásra helyezte a hangsúlyt, Magyar-

* Széchenyi István: *Stádium*. Lipcse, 1833, 1.

ország és a Birodalom viszonyának problémáit nem észregezte. A hagyományos rendi politikáistól nem sok eredményt várt, ezért nemigen vett részt az országgyűléseken. Inkább sokféle gyakorlati tervének megvalósításával foglalkozott. Legsürgősebbnek a korszerű infrastruktúra kiépítését tartotta. Az 1830-as években királyi biztossként irányította az Al-Duna szabályozását, majd 1845-től a Helytartótanács közlekedési osztálya elnökeként kezdeményezte a Tisza szabályozását, a Tisza-völgy ármentesítését. Szeretve volt a dunai gőzhajózás megindításában, és vasúti tervekkel is foglalkozott. Legmaradandóbb alkotása a Lánchíd felépítése. Ipari téren kezdeményezte modern gőzmalomok létesítését (pesti Hengermalom), s az ő javaslatára települt Óbudára a Birodalom legnagyobb folyami hajógyára. Sokat tett Buda-Pesnek az ország közponijává való fejlesztéséért.

Wesselényi Miklós erdélyi arisztokrata, Széchenyi barátja (1822-ben együtt utazták be Nyugat-Európát) az 1820-as évek végén szintén írásba foglalta reformokkal kapcsolatos gondolatait. Ő is az 1832 végén kezdődő országgyűlés számá-ra akart programot adni *Balittéletekről* írt könyvével, de a cenzúra ezt sem engedélyezte, így csak 1833-ban jelenhetett meg Lipcsében. Széchenyitől eltérően ő az országgyűlésen is kifejtette nézeteit. Szatmár megyében kis bírtokot vásárolt, hogy joga legyen részt venni a magyarországi politikai életben. Az 1830. évi és az 1832-ben kezdődő diétán ő volt az ellenzék vezetője. Elvei sok vonatkozásban azonosak voltak Széchenyi nézeteivel, de barátjától eltérően ő az ország elmaradottságának fő okát az abszolutizmusra hajló bécsi kormánypolitikában látta, s a rendi politikai fórumokon, a megyékben és a diétán kívánt harcolni a társadalmi reformokért és a nemzeti önrendelkezés bővítéséért, felhasználva a hagyományos közlekedési ellenzékiség fegyverét a kormányzattal szemben. A jobbágykérdés megoldásának az államilag szabályozott örökálltságot tartotta. Az ő programjában nagy hangsúlyt kapnak a politikai reformok: a népképviselő, a miniszteri felelősség, lényegében a polgári jellegű alkotmányos monarchia megvalósítása.

Az 1830. évi rövid országgyűlésen 25 év után végre előrelépés történt a magyar hivatalos nyelv ügyében, de a társadalmi kérdések megvitátását a következő országgyűlésre halasztották. Az 1831 őszére kitűzött diétát azonban az országos végigvonuló kolerajárvány miatt nem tudták megtartani. A kolera szörnyű pusztításait folkozta a meggondolatlan hatósági intézkedések által kiváltott *félkelés*, amely 1831 nyarán az északkelti megyék (Zemplén, Abaúj, Sáros, Szepes, Gömör) nyomorgó – többségében szlovák és ruszin – parasztságga körében tört ki. A parasztok – abban a hitben, hogy az urak ferrőtlenítés ürügyén meg akarják mérgezni a kutakat – kastélyokat, kúriákat raboltak ki, s dühüknek vagy kéttucat „úr” is áldozatul esett. Az öt megye mintegy 150 helységére kiterjedő kolerafelkelést a katonaság verte le. A parasztfelkelésnek polarizáló hatása volt: a nemesek többségét minden változtatás még hevesebb ellenzésére, a reformtereket viszont határozottabb cselekvésre ösztönözte.